

Immaterielltsliga frågor

Sammanfattning

I betänkandet behandlar utskottet 26 motionsyrkanden från allmänna motions-tiden år 2001 i olika immaterielltsliga frågor. Yrkandena gäller patent-intrångsförsäkring, enklare skydd för uppfinningar, tilläggsskydd för läkeme-del, patent på biotekniska uppfinningar, upphovsrättsligt skydd, skydd för datorprogram, ersättning för kopiering, ersättning till STIM, statens engage-mang i STIM, följerätt (droit de suite) och s.k. arenarätt.

I ärendet har en utfrågning ägt rum med företrädare för Svenska Uppfinna-reföreningen.

Utskottet föreslår att riksdagen skall avslå samtliga motionsyrkanden och hänvisar därvid bl.a. till tidigare ställningstaganden från riksdagens sida samt pågående arbete på såväl nationell som internationell nivå.

Till betänkandet har fogats fem reservationer och ett särskilt yttrande.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	1
Innehållsförteckning.....	2
Utskottets förslag till riksdagsbeslut.....	3
Redogörelse för ärendet.....	5
Utskottets överväganden	6
Patentintrångsförsäkring.....	6
Enklare skydd för uppfinningar	9
Tilläggskydd för läkemedel	9
Patent på biotekniska uppfinningar	10
Upphovsrättsligt skydd.....	13
Patent på datorprogram.....	14
Ersättning för kopiering.....	15
Ersättning till STIM.....	16
Statens engagemang i STIM.....	18
Följerätt (droit de suite).....	19
Införande av arenarätt.....	20
Reservationer.....	21
1. Patentintrångsförsäkring (punkt 1)	21
2. Patent på biotekniska uppfinningar (punkt 4).....	21
3. Patent på datorprogram (punkt 6)	22
4. Statens engagemang i STIM (punkt 9)	23
5. Arenarätt (punkt 11)	23
Särskilt yttrande.....	25
Enklare skydd för uppfinningar	25
Bilaga 1 Förteckning över behandlade förslag	26
Motioner från allmänna motionstiden.....	26
Bilaga 2 Aktuell lagstiftning	29

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Patentintrångsförsäkring

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:L256, 2001/02:L281 och 2001/02:L352.

Reservation 1 (kd)

2. Enklare skydd för uppfinningar

Riksdagen avslår motion 2001/02:L328.

3. Tillägsskydd för läkemedel

Riksdagen avslår motion 2001/02:L216.

4. Patent på biotekniska uppfinningar

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:L276 yrkandena 1, 2, 4 i denna del och 5 i denna del, 2001/02:L286 samt 2001/02:U304 yrkande 19.

Reservation 2 (v, kd, c)

5. Upphovsrättsligt skydd

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:Kr227 yrkande 5 och 2001/02:Kr422 yrkande 41.

6. Patent på datorprogram

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:L232 samt 2001/02:L276 yrkandena 3, 4 i denna del och 5 i denna del.

Reservation 3 (v, c)

7. Ersättning för kopiering

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:Kr272 yrkande 3 och 2001/02:Kr422 yrkande 17.

8. Ersättning till STIM

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:L294 yrkande 1 och 2001/02:L297 yrkande 2.

9. Statens engagemang i STIM

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:L294 yrkande 2 och 2001/02:L297 yrkande 1.

Reservation 4 (m, kd, c)

10. Följerätt

Riksdagen avslår motion 2001/02:Kr419 yrkande 29.

11. Arenarätt

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:L271 och 2001/02:Kr339 yrkande 3.

Reservation 5 (m, kd)

Stockholm den 5 mars 2002

På lagutskottets vägnar

Tanja Linderborg

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Tanja Linderborg (v), Rolf Åbjörnsson (kd), Christel Anderberg (m), Rune Berglund (s), Karin Jeppsson (s), Henrik S Järrel (m), Nikos Papadopoulos (s), Elizabeth Nyström (m), Marina Pettersson (s), Christina Nenes (s), Tasso Stafilidis (v), Kjell Eldensjö (kd), Berit Adolfsson (m), Anders Berglöv (s), Raimo Pärssinen (s), Petra Gardos (m) och Agne Hansson (c).

Redogörelse för ärendet

I betänkandet behandlar utskottet 26 motionsyrkanden från allmänna motions tiden år 2001 i olika immaterialrättsliga frågor. Yrkandena gäller patent-intrångsförsäkring, enklare skydd för uppfinningar, tilläggsskydd för läkemedel, patent på biotekniska uppfinningar, upphovsrättsligt skydd, skydd för datorprogram, ersättning för kopiering, ersättning till STIM, statens engagemang i STIM, följerätt (droit de suite) och s.k. arenarätt.

En förteckning över behandlade motionsförslag finns i bilaga 1 till betänkandet.

I bilaga 2 redovisas innehållet i den lagstiftning som aktualiseras i motionerna. Vidare redovisas pågående arbete inom EU på ifrågavarande rättsområde.

Utskottets överväganden

Patentintrångsförsäkring

Utskottets förslag i korthet

Tre motionsyrkanden med krav på införande av en patentintrångsförsäkring bör avslås. Utskottet redovisar tidigare överväganden i frågan samt hänvisar till de skärpningar i fråga om intrång i de immateriella ensamrätterna som skett lagstiftningsvägen under senare år och pågående arbete inom EU. *Jämför reservation nr 1 (kd).*

Motionerna

Carl Erik Hedlund (m) anser i motion L256 att patenträtten många gånger är ett bräckligt skydd för uppfinnaren. Patenthavaren är, enligt motionären, ofta i en underlägsen ställning i förhållande till ett storföretag som gjort ett patentintrång, och patenthavaren har inte råd eller förmåga att processa mot det stora företaget. Mot denna bakgrund anser motionären att staten måste garantera ett rimligt skydd mot stöld av immateriella tillgångar. Ett alternativ skulle, anför det, kunna vara ett försäkringsskydd som det allmänna upprätthåller och som möjliggör för patenthavaren att driva sin sak i domstol. Enligt motionen bör regeringen återkomma med förslag om hur ett sådant försäkringsskydd kan utformas.

Även Kenth Högström (s) framhåller i motion L352 att en enskild uppfinnare som regel saknar ekonomiska möjligheter att skydda sig mot patentintrång och kunna driva en process mot den som gjort intrånget. Enligt motionen utgör detta ett hot mot innovationsklimatet. Ett enkelt sätt att komma till rätta med dessa svårigheter för uppfinnarna är, anför det i motionen, att staten organiserar en patentförsäkring som bl.a. skulle bestrida kostnaderna för rättsliga processer angående patentintrång. En sådan försäkringslösning skulle, framhålls det i motionen, bidra till ett bättre rättsskydd för uppfinnare. I motionen yrkas ett tillkännagivande med denna innebörd.

Frågan om ett bättre rättsskydd för patent tas också upp i motion L281 av Anders Bengtsson (s). Ett sådant skydd är, framhålls det i motionen, av betydelse för den enskildes framtidstro och vilja att utveckla sin verksamhet. Motionären anser att det bör finnas ett statligt ansvar för att se till att patentskyddet fungerar och att patentsystemet upprätthålls. Ett alternativ kan vara att inrätta en rättsskyddsförsäkring på området som staten garanterar.

Tidigare behandling

Hösten 1996 gav regeringen Närings- och teknikutvecklingsverket (NUTEK) i uppdrag att ta fram ett underlag med förutsättningar för och förslag till utformning av en patentintrångsförsäkring som bygger på kommersiella grunder. Uppdraget redovisades i januari 1997 i rapporten (R 1997:4) Rättskyddsförsäkring för patent. NUTEK redogjorde i rapporten för en modell för en rättskyddsförsäkring som bygger på kommersiell grund och föreslog lösningar med expansionsmöjligheter till nordisk och europeisk nivå.

Regeringen utsåg därefter en särskild förhandlare med uppdrag att söka få till stånd en överenskommelse med olika intressenter om bildande av ett försäkringsbolag för att meddela den aktuella försäkringen. Regeringen förklarade sig beredd att skjuta till medel för vissa initialkostnader, förutsatt att det gick att finna finansiärer som var villiga att bidra till det erforderliga aktiekapitalet.

Den särskilde förhandlaren konstaterade den 12 februari 1998 i sin redovisning av uppdraget till regeringen att det då saknades förutsättningar för att ingå överenskommelser med intressenter för finansiering och ägande av ett försäkringsbolag som skall tillhandahålla rättskyddsförsäkring för patent. Även om många ansåg att det var angeläget att lösa problemet fanns det enligt rapporten uppenbarligen inte tillräckligt stort intresse hos någon av de intressenter som har möjlighet, finansiellt och i övrigt, att få till stånd en ordning, baserad på privat engagemang. En nationell lösning av problemet torde därför, enligt den särskilde förhandlaren, förutsätta ett väsentligt större engagemang, bland annat finansiellt, från statens sida, än vad som varit aktuellt enligt förhandlingsuppdraget. Vidare anfördes att det kan diskuteras huruvida det från allmänna utgångspunkter är lämpligt att staten på sådant sätt skulle ta ansvaret för problemets lösning, och det är också oklart om det vore förenligt med EU:s konkurrensregler. Avslutningsvis angavs i rapporten att problemet med patentintrång tagits upp på EU-nivå, men att de flesta bedömare ansåg att en eventuell lösning på europeisk nivå låg flera år fram i tiden. Som sin slutsats ansåg den särskilde förhandlaren att Sverige i den föreliggande situationen borde inrikta ansträngningarna på att, tillsammans med övriga intresserade länder, aktivt driva fram en europeisk lösning av problemet.

Våren 1998 behandlade utskottet några motionsyrkanden som tog upp behovet av en patentintrångsförsäkring (bet. 1997/98:LU16). Utskottet fann det vara utomordentligt beklagligt att det inte hade varit möjligt att lösa de finansiella förutsättningarna för den föreslagna försäkringsmodellen. Med hänsyn till frågans betydelse förutsatte utskottet att regeringen dels noga överväger om det kan finnas alternativa vägar att nå fram till en nationell lösning, dels verkar för att driva fram en försäkringslösning på europeisk nivå.

Med det anförda avstyrkte utskottet bifall till de då aktuella motionsyrkandena.

Utskottets ställningstagande

När nu frågan om åtgärder för att skydda patent på nytt aktualiserats motionsvägen vill utskottet först peka på den lagstiftning mot immaterialrättsligt intrång som beslutats under senare år.

Våren 1994 beslutade riksdagen om väsentligt skärpta åtgärder mot intrång i de immateriella ensamrätterna (prop. 1993/94:122, bet. LU17). Genom beslutet, som innebar ändringar i patentlagen, upphovsrättslagen, varumärkeslagen, mönsterskyddslagen, firmalagen, lagen om kretsmönster i halvledarprodukter och växtförädlarrättslagen, har domstolarna nu möjligheter att vid vite förbjuda fortsatt intrång inom hela det immaterialrättsliga området. Vidare ändrades skadeståndsbestämmelserna på det industriella rättsskyddets område så att rättighetshavarnas ställning vid intrång förstärks. Också straffbestämmelserna ändrades år 1994 så att intrång som begås av grov oaktsamhet är straffbara även på det industriella rättsskyddets område. Vidare höjdes maximistraffet för intrång i de industriella ensamrätterna från fängelse i sex månader till fängelse i två år. Till detta kommer att det samtidigt infördes regler om straff för försök och förberedelse till intrång i nämnda rättigheter. Den nya lagstiftningen trädde i kraft den 1 juli 1994.

För att ytterligare motverka det ökande olovliga kommersiella utnyttjandet av andras verk, produkter och varumärken beslutade riksdagen hösten 1998 om en ny skyddsåtgärd – intrångsundersökning – vid immaterialrättsintrång (prop. 1998/99:11, bet. LU5). Åtgärden innebär att en rättighetshavare i ett civilrättsligt förfarande kan begära att det görs en undersökning för att säkra bevis hos någon som på goda grunder misstänks ha gjort ett intrång i en immateriell rättighet. Ett beslut om intrångsundersökning skall fattas av allmän domstol och verkställas av kronofogdemyndigheten. Bestämmelserna om intrångsundersökning, som tagits in i patentlagen, upphovsrättslagen, varumärkeslagen, mönsterskyddslagen, firmalagen, lagen om skydd för kretsmönster för halvledarprodukter och växtförädlarrättslagen, trädde i kraft den 1 januari 1999.

På hela det immaterialrättsliga området har Sverige samma skydd för ensamrätter som många andra europeiska länder, och man har fått till stånd ett så gott som enhetligt sanktionssystem på hela det immaterialrättsliga området.

När det sedan gäller motionsspörsmålen rörande patentintrångsförsäkring torde förutsättningarna för en lösning på nationell nivå vara desamma nu som år 1998. Enligt vad företrädare för Svenska Uppfinnareföreningen upplyst om pågår inom EU vissa överväganden i riktning mot att skapa en försäkringsordning på europeisk nivå beträffande patentintrång. Utskottet ser positivt på detta arbete och förutsätter alltså att regeringen verkar för att driva fram en sådan försäkringslösning.

Med det anförda föreslår utskottet att riksdagen avslår motionerna L256, L352 och L281.

Enklare skydd för uppfinningar

Utskottets förslag i korthet

Ett motionsyrkande med krav på införande av ett enklare skydd för uppfinningar bör avslås. Utskottet hänvisar till pågående överväganden inom EU.

Motionen

Berndt Ekholm (s) framhåller i motion L328 att patent i princip är ett dyrbart skydd. Det saknas, konstaterar motionären, i dag i svensk rätt ett enkelt och snabbt rättsligt skydd som kan erhållas i avvaktan på patent. Ett sådant skydd skulle, anför det i motionen, stärka uppfinnarens ställning och öka hans eller hennes trygghet mot att idén stjåls. I motionen yrkas ett tillkännagivande med denna innebörd.

Tidigare behandling

Vid tidigare behandling av motsvarande motionsyrkanden har utskottet hänvisat till pågående diskussioner på Europeanivå om en harmonisering av reglerna om bruksmodellskydd, och utskottet har inte funnit skäl för någon riksdagens ytterligare åtgärd med anledning av motionerna. Därmed har utskottet avstyrkt bifall till dessa (bet. 1998/99:LU14 och 1999/2000:LU18). Riksdagen har följt utskottet.

Utskottets ställningstagande

Utskottet kan nu konstatera att arbetet inom EU med direktivförslaget om bruksmodellskydd för uppfinningar, KOM (97) 691 och KOM (99) 309, för närvarande vilar. Bakgrunden härtill är, enligt vad utskottet erfarit, att det inom EU bedömts lämpligt att prioritera övriga aktuella reformer av systemen för patent i Europa. Det är dock inte aktuellt för kommissionen att återkalla förslaget.

Enligt utskottets mening bör man från svensk sida avvakta vad som sker inom EU i frågan om bruksmodellskydd, och utskottet föreslår därför att riksdagen avslår motion L328.

Tilläggskydd för läkemedel

Utskottets förslag i korthet

Ett motionsyrkande om förlängt patentskydd för läkemedel bör avslås.

Gällande rätt

Ett patents maximala giltighetstid är 20 år, räknat från den dag patentansökan lämnades in (40 § patentlagen). Skyddstiden har bestämts med hänsyn till att patenthavaren skall kunna täcka sina forsknings- och utvecklingskostnader samt få en rimlig handelsvinst på sitt bidrag till teknikens utveckling.

Normalt kan en produkt föras ut på marknaden redan i anslutning till att en ansökan om patent har gjorts. Uppfinnaren kan då dra nytta av sin ensamrätt under hela skyddstiden. För vissa produkter gäller emellertid att de inte får säljas förrän det finns ett offentligt godkännande. Om ett sådant administrativt tillståndsförfarande drar ut på tiden finns det risk för att den skyddstid som återstår när ett godkännande för försäljning ges blir förhållandevis kort. Problemet med en alltför kort effektiv patenttid har medfört särskilda problem för läkemedelsindustrin. Detta beror främst på att forskning och utveckling av ett nytt läkemedel är en långsiktig, osäker och mycket dyrbar process.

För att råda bot på den korta effektiva patenttiden för läkemedel antog EG:s råd 1992 en förordning om supplerande skyddscertifikat för läkemedel. Genom förordningen, som trädde i kraft den 2 januari 1993, har skapats ett system med förlängd ensamrätt till läkemedelsuppfindingar. Systemet innebär att innehavaren av ett läkemedelspatent efter ansökan kan få skyddstiden för patentet förlängd med högst fem år. Förlängningstiden har gjorts beroende av hur lång tid det har tagit att få läkemedlet godkänt för försäljning. Ansökan om förlängning görs enligt förordningen hos den nationella patentmyndigheten.

Genom Sveriges medlemskap i Europeiska unionen gäller förordningen om tilläggsskydd för läkemedel i Sverige.

Motionen

Enligt motion L216 av Carl-Axel Johansson (m) bör regeringen verka för att patentskyddet för läkemedel inom EU förlängs till 20 år.

Utskottets ställningstagande

Utskottet kan inte se annat än att motionsönskemålet sedan länge är tillgodosatt i gällande rätt. Riksdagen bör därför avslå motion L216.

Patent på biotekniska uppfinningar

Utskottets förslag i korthet

Motionsyrkanden om att patent inte skall få beviljas på biotekniska uppfinningar bör avslås. Utskottet hänvisar till pågående beredning av förslag till lagstiftning för att i svensk rätt genomföra EG-direktivet om rättsligt skydd för biotekniska uppfinningar. *Jämför reservation nr 2 (v, kd, c).*

Motionerna

Lennart Daléus m.fl. (c) förordar i motion L276 att en svensk nationell position i alla internationella förhandlingar skall vara att patent på enskilda gener och organismer inte får förekomma. Som en konsekvens härav bör, enligt motionen, regeringen inom EU verka för ett upphävande av EG-direktivet om rättsligt skydd för biotekniska uppfinningar. Vidare anser motionärerna att regeringen bör ta initiativ till att EPC omförhandlas i syfte att undanröja möjligheten till patent på enskilda gener och organismer. Slutligen anförs i motionen att en översyn bör göras av den svenska patentlagstiftningen i syfte att åstadkomma en så stor restriktivitet som möjligt i fråga om möjligheterna till patent på enskilda gener och organismer. I motionen yrkas tillkännagivanden i enlighet med det anförda (yrkandena 1, 2, 4 delvis och 5 delvis).

Även i motion L286 av Gudrun Schyman m.fl. (v) framhålls att patent på livsformer får olyckliga konsekvenser. Exempel finns, anförs det, på att patent på viktiga mediciner motverkar medicinsk tekniköverföring av vissa för den fattiga delen av världen nödvändiga produkter. Mot denna bakgrund är det, enligt motionen, angeläget att motverka patent på livsformer och verka för att patenträtten får en etisk dimension. I motionen framförs också uppfattningen att TRIPS-avtalets regler om patent på liv står i strid med FN:s konvention om biologisk mångfald. I motionen yrkas ett tillkännagivande om att regeringen i olika internationella forum skall motverka patent på livsformer (yrkande 1). Vidare yrkas ett tillkännagivande om att konventionen om biologisk mångfald skall överordnas TRIPS-avtalet (yrkande 2).

Marianne Andersson m.fl. (c) framhåller i motion U304 att utvecklingsländernas växter och djur är av stort intresse för bl.a. livsmedels- och läkemedelsindustrin i i-länderna. Dessa företag skaffar sig, anför motionärerna, patent på det genetiska materialet i enlighet med TRIPS-avtalet. Patentering av levande organismer eller delar av levande organismer och deras arvs massa är, enligt motionen, etiskt oförsvarbart. En omarbetning av artikel 27.3.b i TRIPS-avtalet bör, anför motionärerna, därför innefatta en möjlighet att undanta enskilda gener och organismer från kravet på patenterbarhet. Man bör också, enligt motionen, sträva efter att harmonisera TRIPS-avtalet med FN:s konvention om biologisk mångfald. I motionen yrkas ett tillkännagivande i enlighet med det anförda (yrkande 19).

Tidigare behandling

Riksdagen har vid ett flertal tillfällen avslagit motioner med samma inriktning som de nu aktuella (se bet. 1997/98:LU16, 1998/99:LU14, 1999/2000:LU18 och 2001/02:LU8). Sammanfattningsvis har utskottet därvid konstaterat att EG-direktivet om rättsligt skydd för biotekniska uppfinningar, som finns redovisat i bilaga 2, synes stå i god samklang med gällande svensk patenträtt, att vissa ändringar av svensk lagstiftning ändå erfordras och att det inom Regeringskansliet pågår ett arbete med att förbereda förslag till de författningsändringar som direktivet ger anledning till. Några bärande skäl för att motverka ett genomförande av direktivet har utskottet inte ansett föreligga.

Utskottet har inte heller sett någon anledning att föregripa det arbete som pågår såväl i Sverige som internationellt såvitt avser den närmare utformningen av ett från etisk synpunkt lämpligt och i övrigt väl fungerande skydd för biotekniska uppfinningar. Därutöver har utskottet framhållit att utvecklingen av biotekniska produkter kräver stora investeringar i forskning och utveckling och att det immaterialrättsliga skyddet mot denna bakgrund är av avgörande betydelse för verksamheten. Från exempelvis läkemedelsindustrins sida har gjorts gällande att möjligheterna till patent på biotekniska uppfinningar är en av de viktigaste förutsättningarna för investeringar i forskning och utveckling.

I departementspromemorian (Ds 2001:49) Rättsligt skydd för biotekniska uppfinningar finns förslag på hur EG-direktivet om rättsligt skydd för biotekniska uppfinningar skall genomföras i svensk rätt. Promemorian innehåller förslag till ändringar i patentlagen och växtförädlarrättslagen, vilka huvudsakligen bygger på och väsentligen överensstämmer med direktivet. Utgångspunkten för förslagen är, enligt promemorian, att grunderna för den gällande regleringen inte skall påverkas och att reglerna skall ge uttryck för respekt för grundläggande principer om människans värdighet och integritet.

Utskottets ställningstagande

Enligt utskottets mening finns det inte någon anledning att föregripa pågående arbete med att i svensk rätt genomföra EG-direktivet om rättsligt skydd för biotekniska uppfinningar.

När det sedan gäller motionsspörsmålen rörande förhållandet mellan FN:s konvention om biologisk mångfald (CBD) och TRIPS-avtalet vill utskottet peka på att EG och dess medlemsstater i ett yttrande till TRIPS-rådet under år 2001 konstaterat att de båda konventionerna har olika målsättningar och reglerar olika ämnen samt skiljer sig åt i fråga om rättslig natur men att det inte finns någon rättslig konflikt mellan konventionerna. Vidare anfördes i nämnda yttrande att det inte finns någonting i någon av konventionerna som hindrar en stat att fullfölja sina åtaganden under båda konventionerna. I yttrandet framhölls också att CBD inte hindrar patent på uppfinningar som använder genetiskt material och att principen i CBD om nationell suveränitet över genetiska resurser inte står i strid med TRIPS-avtalet.

Frågan om förhållandet mellan EG-direktivet om rättsligt skydd för biotekniska uppfinningar, TRIPS-avtalet och CBD behandlas i ovan nämnda departementspromemoria Ds 2001:49. Därvid görs bedömningen att direktivet ligger väl i linje med regleringen i artikel 27.3.b i TRIPS-avtalet. Vidare konstateras att CBD inte innehåller några bestämmelser som reglerar möjligheten till patent på biotekniska uppfinningar, och CBD har följaktligen inte någon direkt betydelse för de frågor som regleras av direktivet. I promemorian redovisas pågående arbete i flera internationella forum för att åstadkomma lämpliga lösningar på förhållandet mellan immaterialrättsligt skydd å ena sidan och de syften som bär upp CBD å den andra, liksom när det gäller anknytande frågor om tillträde till och fördelning av avkastningen från genetiska resurser. I promemorian framhålls att Sverige aktivt deltar i detta arbete

och att det är viktigt att snarast få till stånd ändamålsenliga och effektiva lösningar som på ett balanserat sätt beaktar berörda intressen.

Mot denna bakgrund anser utskottet att riksdagen bör avslå motionerna L276 yrkandena 1, 2, 4 i denna del och 5 i denna del, L286 och U304 yrkande 19.

Upphovsrättsligt skydd

Utskottets förslag i korthet

Motionsyrkanden med krav på åtgärder för att ytterligare värna det upphovsrättsliga skyddet bör avslås. Utskottet hänvisar bl.a. till pågående överväganden inom EU.

Motionerna

Elisabeth Fleetwood m.fl. (m) anför i motion Kr227 att konstnärer måste kunna känna sig säkra på att det upphovsrättsliga regelverket ger utövarna ett fullgott skydd. I motionen yrkas ett tillkännagivande med denna innebörd (yrkande 5).

I motion Kr422 av Matz Hammarström m.fl. (mp) konstateras att den elektroniskt förmedlade texten kommer att dominera framöver. Det vore, enligt motionärerna, olyckligt om utvecklingen skulle gå dithän att upphovsmannens skydd i det sammanhanget försämras liksom hans eller hennes möjlighet att få ersättning för utnyttjande av elektroniska verk. I motionen yrkas att riksdagen skall begära att regeringen gör en översyn av upphovsmannens rättigheter till elektroniska verk (yrkande 41).

Utskottets ställningstagande

Utskottet behandlade våren 2001 ett motsvarande motionsyrkande som det nu aktuella yrkande 5 i motion Kr227 om behovet av att värna det upphovsrättsliga skyddet (bet. 2000/01:LU8). Utskottet hade då inte någon annan uppfattning än motionärerna om vikten av att värna konstnärernas upphovsrättsliga skydd. I sammanhanget pekade utskottet på att riksdagen, såväl våren 1994 som hösten 1998, beslutat om väsentligt skärpta åtgärder mot intrång i samtliga immateriella ensamrätter (prop. 1993/94:122, bet. LU17 och prop. 1998/99:11, bet. LU5).

Inför ett ställningstagande till det nu aktuella motionsyrkandet vill utskottet framhålla att det på den internationella arenan för närvarande bedrivs ett omfattande arbete som syftar till att värna skyddet för de immateriella rättigheterna och motverka kränkningar av bl.a. upphovsrätten. EG-kommissionen avlämnade år 1998 en grönbok om bekämpning av varumärkesförfälskning och pirattillverkning på den inre marknaden, KOM (98) 589. Grönboken hade tre syften. För det första skulle den skapa ett underlag för en bedömning av varumärkesförfälskningens och piratkopieringens ekonomiska konsekvenser

för den inre marknaden. För det andra skulle den ligga till grund för en utvärdering av hur effektiv lagstiftningen på området är. För det tredje skulle den skapa ett underlag för frågan om det krävs åtgärder på gemenskapsnivå.

I november 2000 antog kommissionen ett meddelande KOM (2000)789 om uppföljning av grönboken om varumärkesförfälskning och pirattillverkning. I meddelandet förutskickas en rad åtgärder i syfte att förbättra och intensifiera kampen mot varumärkesförfälskning och pirattillverkning. Bland annat avser kommission att föreslå ett direktiv för att harmonisera medlemsstaternas möjligheter att genomdriva skydd för de immateriella rättigheterna.

Mot den redovisade bakgrunden finns, enligt utskottets mening, inte skäl för någon riksdagens ytterligare åtgärd med anledning av motion Kr227 yrkande 5. Riksdagen bör därför avslå motionsyrkandet.

När det sedan gäller frågan om upphovsrättsligt skydd i den digitala miljön har utskottet, senast våren 2000, vid behandlingen av motioner om upphovsrätten inom IT-sektorn understrukit att lagstiftningen sedan länge bygger på internationella konventioner och att IT-utvecklingen i en allt högre grad kräver att de nödvändiga rättsliga åtgärderna får största möjliga acceptans. Detta betyder, uttalade utskottet, att tyngdpunkten i de svenska aktiviteterna på området i framtiden måste fokuseras på det arbete som bedrivs inom EU och på det internationella planet (se bet. 1996/97:LU12, 1997/98:LU16 och 1999/2000:LU18). – Vad utskottet sålunda uttalat äger alltjämt giltighet.

Som redovisats i bilaga 2 antog rådet i april 2001 Europaparlamentets och rådets direktiv om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informationssamhället. Utskottet vill framhålla att direktivet preciserar och stärker upphovsrätten. Det blir bl.a. förbjudet att kringgå tekniska skyddsåtgärder som kryptering och kopieringsspärar. Direktivet ger vidare förutsättningar för en ökad Internethandel med till exempel musik, film och litteratur. Samtidigt som upphovsrätten stärks tillgodoser direktivet vissa allmänna och sociala intressen att kunna utnyttja skyddade verk. Ett exempel är allmänhetens rätt att få tillgång till allmänna handlingar som är upphovsrättsligt skyddade. Direktivet tillgodoser också bibliotekens, arkivens och de funktionshindrades behov av att i vissa fall kunna kopiera texter från böcker och tidningar, vilket torde kräva en omfattande översyn av den svenska upphovsrättslagen.

Utskottet utgår från att de synpunkter som förts fram i motion Kr422 kommer att bli föremål för överväganden inom ramen för detta lagstiftningsarbete och föreslår därför att riksdagen avslår yrkande 41 i motionen.

Patent på datorprogram

Utskottets förslag i korthet

Motionsyrkanden om att patent på datorprogram inte skall vara tillåtet bör avslås. Utskottet hänvisar till pågående beredning av ett förslag till EG-direktiv om patenterbarhet av datorimplementerade uppfinningar. *Jämför reservation nr 3 (v, c).*

Motionerna

I motion L232 av Tanja Linderborg m.fl. (v) framhålls att det finns områden beträffande vilka rätten att patentera tekniska lösningar ger mindre goda resultat. Ett sådant område är, enligt motionen, datormjukvara. Motionärerna anser att det är viktigt att Sverige i internationella förhandlingar motsätter sig lagstiftning som innebär möjlighet att patentera mjukvara. I motionen yrkas tillkännagivande i enlighet med det anförda.

Enligt motion L276 av Lennart Daléus m.fl. (c) har patent på mjukvara systematiskt använts för att hindra mindre företag från att komma med nya innovativa lösningar. Motionärerna anser att riksdagen bör precisera den svenska positionen att patent på mjukvara inte skall vara tillåtet och ge regeringen detta till känna (yrkandena 3, 4 delvis och 5 delvis).

Utskottets ställningstagande

Som närmare redovisats i bilaga 2 är den i motionerna upptagna frågan om skydd för datorprogram föremål för uppmärksamhet inom ramen för övervägandena inom EU av frågan om patenterbarhet av datorprogram. Som utskottet tidigare framhållit (se bet. 2000/01:LU8) är det ofrånkomligt att tyngdpunkten i de svenska aktiviteterna på området fokuseras på det internationella arbetet. Utskottet utgår emellertid från att de synpunkter som förts fram i motionerna övervägs av regeringen i samband med de fortsatta överläggningarna inom EU. Motionerna L232 och L276 yrkandena 3, 4 i denna del och 5 i denna del bör därför avslås.

Ersättning för kopiering

Utskottets förslag i korthet

Motionsyrkanden som kritiserar den nuvarande ordningen för fördelning av kopieringsersättning bör avslås. Utskottet anser att det inte föreligger skäl för någon riksdagens åtgärd i frågan.

Gällande ordning

Rätten att framställa exemplar för enskilt bruk, som slås fast i 12 § upphovsrättslagen, innebär att de framställda exemplaren inte får användas för andra ändamål. Endast enstaka kopior får göras med stöd av bestämmelsen. För att lösa problemet för upphovsmännen med skolornas och universitetens bruk av fotokopierat material tillkom år 1980 en särreglering avseende exemplarframställning i samband med undervisning (prop. 1979/80:132, bet. LU 1979/80:34).

Bestämmelsen, som numera återfinns i 13 § upphovsrättslagen (prop. 1992/94:114, bet. LU44), innebär att framställning genom reprografiskt förfarande, främst fotokopiering, av verk, liksom upptagning av verk från radio- och TV-sändningar, får ske för undervisningsändamål om det finns en sådan

avtalslicens som avses i 26 i § upphovsrättslagen. Därmed avses ett avtal om verksutnyttjande som träffats mellan en organisation som företräder ett flertal svenska upphovsmän på området och någon som bedriver undervisningsverksamhet i organiserade former. Det krävs dock inte att organisationen företräder alla de kategorier av upphovsmän som kan ingå i området som sådant.

Den organisation som på reprografiområdet ingår sådana avtal är BONUS (Bild Ord Not Upphovsrättslig Samorganisation). Enligt avtalslicensbestämmelsen i 26 i § ger avtalslicensen användaren rätt att utnyttja verk av det slag som avses med avtalet trots att verkens upphovsmän inte företräds av organisationen. Utanförstående upphovsmän har rätt till samma ersättning och andra förmåner som upphovsmän företrädda av organisationen har rätt till. Dessutom har de utanförstående upphovsmännen tillförsäkrats en rätt att alltid få ersättning även i de fall då organisationen valt att använda sina medel till annat.

Motionerna

I motion Kr422 av Matz Hammarström m.fl. (mp) konstateras att BONUS-Presskopia uppbär kopieringsersättning för sina medlemsorganisationers räkning. Dessa är dock huvudorganisationer för respektive utövandeområde. Mindre organisationer är inte organiserade i BONUS, vilket innebär att konstnärer och andra utövare organiserade i sådana mindre organisationer inte får någon kopieringsersättning. Denna ordning måste, enligt motionärena, ändras så att även konstnärer som är medlemmar i mindre konstnärsorganisationer kan få sin ersättning (yrkande 17).

Även i motion Kr272 av Gunilla Tjernberg m.fl. (kd, m, c, fp) yrkas en utvärdering av systemet för den rådande fördelningen av kopieringsersättning till upphovsmännen (yrkande 3).

Utskottets ställningstagande

Det i motionerna upptagna spörsmålet torde, såvitt utskottet kan bedöma, ingå i de frågeställningar som blir aktuella vid övervägandena i samband med genomförandet i svensk rätt av EG-direktivet om upphovsrätten i informationssamhället. Med hänsyn härtill anser utskottet att det för närvarande inte är påkallat med någon riksdagens åtgärd med anledning av motionerna Kr422 yrkande 17 och Kr272 yrkande 3. Riksdagen bör därför avslå motionsyrkandena.

Ersättning till STIM

Utskottets förslag i korthet

Motionsyrkanden om undantag för ideella organisationer när det gäller ersättning till STIM för offentliga framföranden av verk bör

avslås. Utskottet hänvisar till tidigare ställningstaganden från riksdagens sida.

Allmän bakgrund

På det upphovsrättsliga området finns en rad olika organisationer som har till uppgift att ta till vara de rättigheter som lagen ger upphovsmän och innehavare av närstående rättigheter. Föreningen Svenska Tonsättares Internationella Musikbyrå (STIM) är en ekonomisk förening, till vilken tonsättare och författare genom ett anslutningsavtal upplåter sina rättigheter till offentligt framförande och inspelning på skiva, band, film osv.

Föreningen tecknar avtal med musikanvändare samt inkasserar och fördelar till rättighetshavarna ersättningen för offentliga framföranden och inspelningar. STIM, som har samarbete med liknande organisationer över hela världen, kontrollerar också att skyddad musik inte spelas offentligt eller i förvärvsverksamhet utan tillstånd.

Motionerna

Eskil Erlandsson m.fl. (c, fp) menar i motion L294 att STIM ställer orimliga krav på ersättning för den musik som framförs vid de ideella organisationernas och studieförbundens olika arrangemang. Motionärerna yrkar att riksdagen skall begära förslag till ändring av upphovsrättslagen så att undantag kan medges för ideella organisationer (yrkande 1).

I motion L297 av Åke Gustavsson och Annika Nilsson (båda s) yrkas att regeringen verkar för att lagstiftning som berör sådana organisationer som STIM harmoniseras inom EU, bl.a. i syfte att särbehandla ideella organisationer (yrkande 2).

Tidigare behandling

Utskottet har flera gånger tidigare behandlat motionsyrkanden med samma inriktning som de nu aktuella yrkande 1 i motion L294 och yrkande 2 i motion L297 (se bet. 1997/98:LU16, 1998/99:LU8, 1999/2000:LU18 och 2000/01:LU8). I dessa sammanhang har utskottet erinrat om att upphovsrätten är en del av förmögenhetsrätten och att det upphovsrättsliga skyddet ger upphovsmannen ensamrätt att utnyttja det skyddade verket ekonomiskt. STIM förvaltar i sin verksamhet de enskilda upphovsmännens ekonomiska rättigheter, vilka är att se som upphovsmännens förmögenhetstillgångar. Enligt utskottets mening borde det därför inte komma i fråga att genom ytterligare lagstiftningsåtgärder ingripa i upphovsmännens möjligheter att ta till vara sina rättigheter. Vidare har utskottet understrukt att det måste beaktas att Sverige är bundet av internationella konventioner som begränsar konventionsstaternas möjligheter att inskränka de rättigheter som tillkommer upphovsmän och innehavare av närstående rättigheter. De bestämmelser om inskränkningar i upphovsrätten som lagen redan i dag innehåller och de gränsdragningspro-

blem som därvid kan göra sig gällande borde därför, enligt vad utskottet anfört, överlämnas till rättstillämpningen.

Utskottets ställningstagande

Utskottet finner nu inte skäl att ändra sin tidigare inställning och anser att riksdagen bör avslå motionerna L294 yrkande 1 och L297 yrkande 2.

Statens engagemang i STIM

Utskottets förslag i korthet

Motionsyrkanden med krav på minskat statligt engagemang i STIM bör avslås. Utskottet hänvisar till tidigare ställningstaganden från riksdagens sida. *Jämför reservation nr 4 (m, kd, c).*

Allmän bakgrund

Enligt stadgarna för STIM skall föreningens angelägenheter handhas av dess styrelse. Denna består av nio ledamöter, varav regeringen utser ordföranden och ytterligare två ledamöter. Övriga ledamöter utses av Föreningen Svenska Tonsättare (FST), Föreningen Svenska Kompositörer Av Populärmusik (SKAP) samt Svenska Musikförläggareföreningen (SMFF). Styrelsen är i princip beslutför med sex ledamöter; dock skall alltid minst två av regeringen utsedda ledamöter vara närvarande.

Motionerna

I motion L294 av Eskil Erlandsson m.fl. (c, fp) anförs att upphovsrättsorganisationerna numera är så välorganiserade och finansiellt starka att det inte längre finns några skäl för staten att vara engagerad i STIM:s verksamhet. Statens uppgift att utse ordförande och styrelseledamöter i STIM bör därför enligt motionärerna slopas. I motionen begärs ett tillkännagivande härom (yrkande 2).

Även Åke Gustavsson och Annika Nilsson (båda s) anser i motion L297 att STIM-organisationerna i många länder vuxit sig så starka att statens deltagande inte är lika berättigat. Tvärtom kan, enligt motionen, det statliga engagemanget i STIM få negativa kulturpolitiska effekter. Frågan om statens engagemang i STIM:s styrelsearbete bör därför övervägas (yrkande 1).

Tidigare behandling

Motionsyrkanden rörande statens engagemang i STIM har behandlats tidigare (se bl.a. bet. 1998/99:LU8, 1999/2000:LU18 och 2000/01:LU8). Utskottet har därvid erinrat om att frågan aktualiserats av Kulturutredningen som i sitt slutbetänkande (SOU 1995:84) Kulturpolitikens inriktning föreslagit att staten i framtiden inte skulle utse ordförande eller ledamöter i STIM:s styrelse. Enligt utredningen förlänade en sådan ordning organisationen ett drag av

statlig instans som inte stämmer med dess roll som partsföreträdare för upphovsmännen. Kulturutredningens förslag beträffande STIM erhöll emellertid ett blandat mottagande hos remissinstanserna, och någon förändring av gällande ordning har inte varit aktuell. Utskottet har för sin del inte heller funnit några bärande skäl för att förorda ett minskat statligt engagemang i STIM. Tvärtom har utskottet ansett att den marknadsdominans som följer med STIM:s verksamhet på området motiverar offentlig insyn med en fortlöpande och tillförlitlig granskning av verksamheten. Det faktum att STIM också tillämpar internationella konventionsförpliktelser har, enligt utskottet, inte gjort en statlig insyn i verksamheten genom styrelsrepresentation mindre motiverad. Motionerna har avstyrkts, och riksdagen har följt utskottet.

Utskottets ställningstagande

Utskottet har inte ändrat sin inställning i den nu aktuella frågan och anser att riksdagen bör avslå yrkande 2 i motion L294 och yrkande 1 i motion L297.

Följerätt (droit de suite)

Utskottets förslag i korthet

Ett motionsyrkande om hanteringen av ersättningen enligt bestämmelserna om följerätt bör avslås. Som utskottet fann våren 2001 är motionsönskemålet tillgodosett genom en dom från Högsta domstolen.

Motionsyrkande

I motion Kr419 av Ana Maria Narti m.fl. (fp) framhålls att det i fråga om förvaltningen av ersättningen vid droit de suite råder en monopolsituation som inte är acceptabel. Det finns, enligt motionärerna, inte någon anledning att bara en organisation skall få hantera inkassering och utbetalning av ersättningen. I motionen yrkas ett tillkännagivande med denna innebörd (yrkande 29).

Tidigare behandling

Då utskottet våren 2001 behandlade ett motionsyrkande med motsvarande inriktning som det nu aktuella pekade utskottet på att två upphovsrättsorganisationer administrerar ifrågakvarande avgifter. BUS (Bildkonst Upphovsrätt i Sverige), som representerade omkring 4 000 konstnärer, var den organisation som inför ikraftträdandet av den nya lagstiftningen om följerätt hade förberett och organiserat sin verksamhet för att administrera inkasseringen och distributionen av ersättningsbeloppen. En ny organisation, numera DUR (Konstnärernas Intresseförening för droit de suite upphovsrätt i Sverige), hade därefter bildats för att bedriva samma verksamhet. Etableringen av den nya organisat-

ionen, som vid starten uppgavs ha ca 750 medlemmar, föranledde ett antal rättsliga processer om rätten att administrera avgifterna.

Utskottet redovisade också att det, enligt ett avgörande från Högsta domstolen i oktober 2000 i mål mellan BUS och DUR (NJA 2000 s. 445), var klarlagt att fler än en organisation samtidigt kan vara behöriga att administrera inkasseringsverksamheten. Mot denna bakgrund ansåg utskottet motionsyrkandet i fråga tillgodosett, och yrkandet avstyrktes.

Utskottets ställningstagande

Utskottet anser fortfarande att ifrågavarande motionsyrkande, genom Högsta domstolens avgörande år 2000, är tillgodosett och föreslår att riksdagen avslår motion Kr419 yrkande 29.

Införande av arenarätt

Utskottets förslag i korthet

Motionsyrkanden om införande av s.k. arenarätt i Sverige bör avslås. Utskottet hänvisar till tidigare ställningstagande. *Jämför reservation nr 5 (m, kd).*

Motionerna

I motion L271 av Ingvar Svensson m.fl. (kd) konstateras att det i dag inte finns någon skyddslagstiftning som gäller exempelvis arrangörer av idrotts-evenemang. Motionärerna framhåller att s.k. arenarättigheter finns i vissa andra länder. Mot denna bakgrund anses i motionen att möjligheten att införa motsvarande rättigheter i Sverige bör utredas.

Ett motsvarande yrkande framförs i motion Kr339 av Kent Olsson m.fl. (m) (yrkande 3).

Tidigare behandling

Motioner med motsvarande innehåll behandlades av utskottet våren 2000 och våren 2001 (se bet. 1999/2000:LU18 och bet. 2000/01:LU8). Som utskottet då uttalade har varken i motionerna eller annorledes framförts några bärande skäl för att man i Sverige skall överväga införande av ett nytt immaterialrättsligt skydd i enlighet med motionsönskemålen. De antaganden som gjorts år 1986 om möjligheter för utövare som saknar upphovsrättsligt skydd att avtalsvägen få till stånd garantier mot obehöriga upptagningar är, såvitt utskottet även nu kan bedöma, riktiga. Frågan om droit de stade synes inte heller aktuell inom EU eller i något annat internationellt sammanhang.

Utskottets ställningstagande

Utskottet kan inte se att någon sådan omständighet har tillkommit som bör föranleda utskottet att frångå sin tidigare uppfattning. Motionerna L271 och Kr339 yrkande 3 bör därför avslås.

Reservationer

1. Patentintrångsförsäkring (punkt 1)

av Rolf Åbjörnsson och Kjell Eldensjö (båda kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen.

Riksdagen bifaller därmed motionerna 2001/02:L256, 2001/02:L281 och 2001/02:L352.

Ställningstagande

Vi vill framhålla att patenträtten många gånger är ett bräckligt skydd för uppfinnaren. Patenthavaren är ofta i en underlägsen ställning i förhållande till ett storföretag som gjort ett patentintrång, och patenthavaren har inte råd eller förmåga att processa mot det stora företaget. Enligt vår mening utgör detta ett hot mot innovationsklimatet. Ett bättre rättsskydd för patent är av betydelse för den enskildes framtidstro och vilja att utveckla sin verksamhet.

Mot denna bakgrund anser vi att staten måste garantera ett rimligt skydd mot stöld av immateriella tillgångar. En lösning skulle, enligt vår mening, kunna vara ett försäkringsskydd som det allmänna upprätthåller och som möjliggör för patenthavaren att driva sin sak i domstol. Regeringen bör återkomma med förslag om hur ett sådant försäkringsskydd kan utformas.

Vad som sålunda anförts bör riksdagen, med bifall till motionerna L256, L281 och L352, som sin mening ge regeringen till känna.

2. Patent på biotekniska uppfinningar (punkt 4)

av Tanja Linderborg (v), Rolf Åbjörnsson (kd), Tasso Stafilidis (v), Kjell Eldensjö (kd) och Agne Hansson (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen.

Riksdagen bifaller därmed motionerna 2001/02:L276 yrkandena 1, 2, 4 i denna del och 5 i denna del, 2001/02:L286 och 2001/02:U304 yrkande 19.

Ställningstagande

Enligt vår mening får patent på livsformer olyckliga konsekvenser. Exempel finns på att patent på viktiga mediciner motverkar medicinsk tekniköverföring av vissa för den fattiga delen av världen nödvändiga produkter. Vi vill också peka på att utvecklingsländernas växter och djur är av stort intresse för bl.a. livsmedels- och läkemedelsindustrin i i-länderna. Dessa företag skaffar sig patent på det genetiska materialet i enlighet med TRIPS-avtalet.

Mot denna bakgrund är det, enligt vår mening, angeläget att motverka patent på livsformer och verka för att patenträtten får en etisk dimension. Vidare anser vi att en svensk nationell position i alla internationella förhandlingar skall vara att patent på enskilda gener och organismer inte får förekomma. Som en konsekvens härav bör regeringen inom EU verka för ett upphävande av EG-direktivet om rättsligt skydd för biotekniska uppfinningar, och en översyn bör göras av den svenska patentlagstiftningen i syfte att åstadkomma en så stor restriktivitet som möjligt i fråga om möjligheterna till patent på enskilda gener och organismer.

Vi anser också att TRIPS-avtalets regler om patent på liv står i strid med FN:s konvention om biologisk mångfald. Det är därför viktigt att regeringen också verkar för att denna konvention överordnas TRIPS-avtalet. En omarbeting av artikel 27.3.b i TRIPS-avtalet bör, enligt vår mening, också komma till stånd så att enskilda gener och organismer undantas från kravet på patenterbarhet.

Vad som anförts i reservationen bör riksdagen, med bifall till motionerna L276 yrkandena 1, 2, 4 i denna del och 5 i denna del, L286 och U304 yrkande 19, som sin mening ge regeringen till känna.

3. Patent på datorprogram (punkt 6)

av Tanja Linderborg (v), Tasso Stafilidis (v) och Agne Hansson (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförts i reservationen.

Riksdagen bifaller därmed motionerna 2001/02:L232 och 2001/02:L276 yrkandena 3, 4 i denna del och 5 i denna del.

Ställningstagande

Vi vill framhålla att det finns områden där rätten att patentera tekniska lösningar ger mindre goda resultat. Ett sådant område är datormjukvara. Vi kan konstatera att patent på mjukvara systematiskt använts för att hindra mindre företag att komma med nya innovativa lösningar. Mot denna bakgrund bör riksdagen precisera den svenska positionen att patent på mjukvara inte skall vara tillåtet och ge regeringen detta till känna. Vidare är det viktigt att Sverige, då fråga om utformningen av det immaterialrättsliga skyddet för dator-

program nu är aktuell inom EU, i internationella förhandlingar motsätter sig lagstiftning som innebär möjlighet att patentera mjukvara.

Vad som sålunda anförts bör riksdagen, med bifall till motionerna L232 och L276 yrkandena 3, 4 i denna del och 5 i denna del, som sin mening ge regeringen till känna.

4. Statens engagemang i STIM (punkt 9)

av Rolf Åbjörnsson (kd), Christel Anderberg (m), Henrik S Järrel (m), Elizabeth Nyström (m), Kjell Eldensjö (kd), Berit Adolfsson (m), Petra Gardos (m) och Agne Hansson (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 9 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförts i reservationen.

Riksdagen bifaller därmed motionerna 2001/02:L294 yrkande 2 och 2001/02:L297 yrkande 1.

Ställningstagande

Enligt vår uppfattning är upphovsrättsorganisationerna numera så välorganiserade och finansiellt starka att det inte längre finns några skäl för staten att vara engagerad i STIM:s verksamhet. Tvärtom kan, anser vi, det statliga engagemanget i STIM få negativa kulturpolitiska effekter. Statens uppgift att utse ordförande och styrelseledamöter i STIM bör därför slopas.

Vad som anförts i reservationen bör riksdagen, med bifall till motionerna L294 yrkande 2 och L297 yrkande 1, som sin mening ge regeringen till känna.

5. Arenarätt (punkt 11)

av Rolf Åbjörnsson (kd), Christel Anderberg (m), Henrik S Järrel (m), Elizabeth Nyström (m), Kjell Eldensjö (kd), Berit Adolfsson (m) och Petra Gardos (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 11 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförts i reservationen.

Riksdagen bifaller därmed motionerna 2001/02:L271 och 2001/02:Kr339 yrkande 3.

Ställningstagande

Vi kan konstatera att det i Sverige saknas en särskild skyddslagstiftning för arrangörer av idrottsevenemang. Visserligen har arrangörerna av sådana eve-

nemang en rätt till arenan där evenemanget äger rum, men informationen kring evenemanget saknar immaterialrättsligt skydd. En sådan skyddslagstiftning, s.k. arenarätt, finns i vissa andra länder.

Enligt vår mening finns det skäl att närmare analysera behovet av en lagstiftning om arenarätt även i Sverige.

Vad nu anförts bör riksdagen, med bifall till motionerna L271 och Kr339 yrkande 3, som sin mening ge regeringen till känna.

Särskilt yttrande

Enklare skydd för uppfinningar

av Rolf Åbjörnsson och Kjell Eldensjö (båda kd).

Vi vill framhålla att patent i princip är ett dyrbart skydd. Det saknas i dag i svensk rätt ett enkelt och snabbt rättsligt skydd som kan erhållas i avvaktan på patent. Ett bruksmodellskydd finns i de flesta andra europeiska länder. Enligt vår mening är det angeläget, särskilt från de små och medelstora företagens utgångspunkter, att man också i Sverige får till stånd ett enklare skydd än patent för vissa uppfinningar. Ett sådant skydd skulle, enligt vår mening, stärka uppfinnarens ställning och öka hans eller hennes trygghet mot att idén stjäls.

Vi kan konstatera att det alljämt inom EU är aktuellt med ett förslag till direktiv om bruksmodellskydd för uppfinningar. Det är angeläget att man från den svenska regeringens sida verkar för dels att arbetet inom EU påskyndas, dels att EG-direktivet får en sådan utformning att bruksmodellskyddet blir ett effektivt och ett i praktiken användbart immaterialrättsligt institut för små och medelstora företag.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Motioner från allmänna motionstiden

2001/02:L216 av Carl-Axel Johansson (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om patentskyddet inom EU avseende läkemedel.

2001/02:L232 av Tanja Linderborg m.fl. (v) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att patent på datormjukvara inte bör tillåtas i Sverige.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att Sveriges representanter i internationella forum skall motsätta sig patent på datormjukvara.

2001/02:L256 av Carl Erik Hedlund (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att stärka skyddet för uppfinnare och patent.

2001/02:L271 av Ingvar Svensson m.fl. (kd) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en utredning av s.k. arenarättigheter för evenemang där det i dag inte finns en upphovsrätt, t.ex. idrottsevenemang.

2001/02:L276 av Lennart Daléus m.fl. (c) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en svensk nationell position i fråga om patent på enskilda gener och organismer.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ett upphävande av EG-direktivet (98/44/EG) om rättsligt skydd för biotekniska uppfinningar.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en svensk nationell position i fråga om patent på mjukvara och affärsmetoder.

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en omförhandling av Europeiska patentkonventionen.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om så stor restriktivitet som möjligt i den nationella lagstiftningen rörande patent på enskilda gener, organismer samt affärsmetoder och mjukvara.

2001/02:L281 av Anders Bengtsson (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att beakta den enskildes möjlighet till att bättre kunna hävda sina rättigheter i samband med patentintrång.

2001/02:L286 av Gudrun Schyman m.fl. (v) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen i olika internationella forum skall motverka patent på olika livsformer.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att FN:s konvention om biologisk mångfald skall överordnas WTO:s TRIPS-avtal om patent på liv.

2001/02:L294 av Eskil Erlandsson m.fl. (c, fp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring av upphovsrättslagen om att undantag kan medges för ideella organisationer.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om representanter i STIM:s styrelse.

2001/02:L297 av Åke Gustavsson och Annika Nilsson (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om den statliga representationen i STIM:s styrelse.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att verka för en harmonisering inom EU vad gäller STIM-lagstiftning.

2001/02:L328 av Berndt Ekholm (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om upphovsrätt som skydd för uppfinningar.

2001/02:L352 av Kenth Högström (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om inrättande av en statlig patentförsäkring för att skydda svenska innovationer.

2001/02:U304 av Marianne Andersson m.fl. (c) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

19. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att undanta såväl enskilda gener som organismer från kravet på patenterbarhet i TRIPS art 27 (3)b.

2001/02:Kr227 av Elisabeth Fleetwood m.fl. (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om upphovsrätten.

2001/02:Kr272 av Gunilla Tjernberg m.fl. (kd, m, c, fp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en utvärdering av fördelningen av den statliga upphovsrättsersättningen.

2001/02:Kr339 av Kent Olsson m.fl. (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om idrottens rätt att äga sina egna arrangemang.

2001/02:Kr419 av Ana Maria Narti m.fl. (fp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

29. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om droit de suite.

2001/02:Kr422 av Matz Hammarström m.fl. (mp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

17. Riksdagen begär att regeringen återkommer med en korrigerande av den statliga och kommunala kopieringsersättningen i enlighet med vad som anförs i motionen.

41. Riksdagen begär att regeringen skall återkomma med en översyn av författarnas rättigheter till elektroniskt publicerade verk.

BILAGA 2

Aktuell lagstiftning

Inledning

Immaterialrätt är den sammanfattande beteckningen för ett antal olika regler som skyddar intellektuella prestationer och kännetecken mot obehörigt utnyttjande. I huvudsak innebär de olika immaterialrättsliga reglerna – både i Sverige och i andra länder – att den som skapat en skyddad produkt eller utfört en skyddad prestation har ensamrätt att dra ekonomisk nytta av produkten eller prestationen. Ensamrätten kan avse olika slags utnyttjanden, såsom tillverkning, försäljning eller uthyrning, och rättighetshavaren kontrollerar i princip all användning av skyddsobjektet.

Immaterialrätten brukar delas in i upphovsrätt och industriellt rättsskydd. Till det industriella rättsskyddet hör patenträtt, känneteckensrätt, mönsterrätt och växtförädlarrätt. Patenträtt gäller för nya uppfinningar som kan utnyttjas industriellt. Känneteckensrätt brukar användas som en övergripande beteckning för varumärkesrätten, firmarätten och andra rättsskydd för individualiseringsmedel. Mönsterskydd gäller utseendet (designen) på en produkt, antingen det betingas av estetiska skäl eller nyttskäl. Växtförädlarrätt skyddar nya växtsorter som skapas genom förädling eller på annat sätt.

Mellan upphovsrätten och det industriella rättsskyddet finns två grundläggande skillnader. Den ena är att upphovsrätten skyddar det sätt på vilket en idé omsatts i verkligheten och inte själva idén. Patentskydd, skydd för varumärken, mönsterskydd och växtförädlarrätt skyddar däremot idén som sådan. Den andra skillnaden är att upphovsrätt uppkommer så fort den skyddade prestationen utförts, medan patent-, mönster- och växtförädlarrätt i princip förutsätter ett registreringsförfarande. Varumärken intar en särställning genom att skydd kan uppkomma både genom registrering och genom faktisk användning.

Den ensamrätt som följer med det immaterialrättsliga skyddet är tidsbegränsad. Enligt reglerna i Sverige gäller upphovsrätten under 70 år räknat från upphovsmannens död eller beträffande vissa prestationer under 50 år från det att prestationen utfördes. Patentskyddet räknas från den dag ansökan görs om registrering. I Sverige sträcker sig skyddstiden 20 år framåt i tiden. För läkemedel finns möjlighet till tilläggsskydd. Mönsterskyddet räknas också från ansökningsdagen och gäller under 5 år, men tiden kan förlängas upp till 10 år. När det gäller växtförädlarrätt är skyddstiden 25 år utom för potatis, vin och träd där skyddstiden är 30 år. Varumärken har en i princip obegränsad skyddstid så länge de används. En registrering gäller dock bara under 10 år men kan förnyas ett obegränsat antal gånger.

Ensamrätten kan också vara inskränkt på olika sätt. Särskilt på det upphovsrättsliga området finns det åtskilliga regler som begränsar upphovsman-

nens ensamrätt. Ett exempel på en sådan inskränkning är att privatpersoner som huvudregel har rätt att kopiera skyddade verk för enskilt bruk.

Den som utan rättighetshavarens samtycke vidtar någon åtgärd som omfattas av ensamrätten begår ett immaterialrättsligt intrång. Ett system av olika sanktioner av såväl straffrättslig som civilrättslig karaktär skyddar ensamrätterna mot intrång. Vidare kan en domstol besluta om vissa skyddsåtgärder och säkerhetsåtgärder.

De svenska bestämmelserna på det immaterialrättsliga området finns i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, lagen (1992:1685) om skydd för kretsmönster för halvledarprodukter, patentlagen (1967:837), varumärkeslagen (1960:644), kollektivmärkeslagen (1960:645), firmalagen (1974:156), mönsterskyddslagen (1970:485) och växtförädlarrättslagen (1997:306).

Upphovsrätt

Lagen om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk ger ett tidsbegränsat skydd åt den som skapat ett sådant verk. Skyddet innebär att skaparen av verket, exempelvis en kompositör, har rätt att utnyttja detta ekonomiskt och att han eller hon har ett visst ideellt betonat inflytande över hur och i vilka sammanhang det används. Har flera medverkat vid tillkomsten av det skyddade verket har var och en av dem upphovsrätt. Begreppen litterära och konstnärliga verk i lagen är mycket vidsträckta.

För att en produkt över huvud taget skall anses som ett verk och därmed komma i åtnjutande av skydd enligt lagen måste den emellertid ha vad man brukar kalla verkshöjd. Kravet på verkshöjd kan uttryckas så, att en produkt är ett verk om den praktiskt sett inte har kunnat framställas av två personer oberoende av varandra. Utanför skyddet faller idéer och uppslag som flera kan tänkas komma på, vanliga nyhetsmeddelanden, vardagliga samtal, enkla nyttföremål och andra prestationer av rutinmässig eller alldaglig karaktär.

Ett verk kan framträda i många olika former. Det kan vara fixerat på ett materiellt underlag, dvs. i ett exemplar. Exemplar av verket är inte bara en bok eller en målning som kan ge en omedelbar upplevelse av verket, utan också en grammofonskiva, en filmremsa, en trycksats, en matris osv., som endast medelbart kan ge en sådan upplevelse. Verket kan också framträda i obeständig form, t.ex. i uppläsarens ord, i tonerna av ett musikstycke, i bilden på filmduken eller på TV-skärmen. Alla former vari verket framträder faller inom dess skyddsfär, även bearbetningar.

Upphovsmannens rätt att ekonomiskt utnyttja sitt verk innefattar en principiell ensamrätt att framställa exemplar av verket och att göra det tillgängligt för allmänheten, t.ex. genom att framföra det offentligt och sprida exemplar av verket.

I upphovsrättslagen finns också bestämmelser om skydd för vissa prestationer som, även om de inte kan betecknas som litterära eller konstnärliga

verk, har ett visst samband med sådan verksamhet och påkallar skydd efter liknande principer som de som gäller för upphovsrätten. Sådana s.k. närstående rättigheter ger musiker, sångare, skådespelare och andra utövande konstnärer ett rättsligt skydd då de framför litterära eller konstnärliga verk. Dessa framföranden får inte utan konstnärens samtycke spelas in på film, varmed jämföras videogram, på fonogram (grammofonskivor, kassetband, m.m.) eller på annan anordning genom vilken de kan återges. De får inte heller utan rättighetshavarens samtycke sändas ut i bl.a. radio eller TV. Inspejningar av framföranden får mångfaldigas endast med konstnärens medgivande. Vidare gäller att utövande konstnärer har rätt till ersättning då ljudinspejningar används vid radio- eller TV-sändningar eller utnyttjas offentligt i förvärvssyfte.

Till de närstående rättigheterna räknas också det skydd som framställare av ljudupptagningar (t.ex. skivproducenter), framställare av upptagningar av rörliga bilder (t.ex. filmproducenter), radio- och TV-företag, framställare av kataloger samt fotografer har enligt upphovsrättslagen.

Rättigheterna enligt upphovsrättslagen tillämpas i första hand endast på svenska verk och prestationer. Det upphovsrättsliga skyddssystemet är dock internationellt, och de flesta länder är bundna av en lång rad internationella konventioner på området. Den viktigaste av konventionerna är Bernkonventionen från år 1886 för skydd av litterära och konstnärliga verk. Denna har i dag drygt 100 medlemsstater. Konventionen bygger på principen om nationell behandling, vilken innebär att stater som är bundna av konventionen är skyldiga att ge upphovsrättsligt skydd åt verk från alla andra konventionsländer på samma sätt som man skyddar sina egna verk. Ett liknande internationellt skyddssystem gäller på de närstående rättigheternas område, framför allt genom Romkonventionen från år 1961 om skydd för utövande konstnärer, fonogramframställare och radioföretag. Även TRIPS-avtalet innehåller internationella åtaganden på det upphovsrättsliga området.

Det internationella konventionsarbetet på upphovsrättsområdet bedrivs numera huvudsakligen inom Världspanorganisationen för den intellektuella äganderätten, WIPO. År 1996 antogs två tilläggskonventioner till Bernkonventionen, vilka utgör de första stegen mot att på en global nivå anpassa upphovsrätten till den digitala miljön. Den ena konventionen rör den egentliga upphovsrätten och den andra producenternas och de utövande konstnärernas rättigheter, nämligen WIPO-fördraget om upphovsrätt (WCT) respektive WIPO-fördraget om framföranden och fonogram (WPPT). Avsikten är att samtliga EU:s medlemsstater skall ratificera konventionerna samtidigt. Även gemenskapen kommer att ratificera för egen del, eftersom konventionerna innehåller sådant som faller inom dess kompetens.

Utvecklingen av informationstekniken har skapat situationer som inte kunde förutses när det upphovsrättsliga systemet utvecklades. Den digitala tekniken har medfört att text, ljud och bild kan kopieras och spridas på ett helt annat sätt än tidigare. Skapandet av nya produkter och tjänster bygger på

betydande investeringar, vilka kräver ett tillräckligt skydd i den digitala miljön för upphovsrätt och närstående rättigheter.

Mot denna bakgrund antog rådet den 9 april 2001 Europarlamentets och rådets direktiv om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informationsområdet. Direktivet avser både upphovsrätt och närstående rättigheter och syftar till att skapa en säker rättslig ram för handel med varor och tjänster som skyddas av upphovsrätt samt till att underlätta utvecklingen av elektronisk handel med nya produkter och multimedietjänster. Genom direktivet harmoniseras rätten till mångfaldigande, spridningsrätten, rätten till överföring till allmänheten, rättsligt skydd av skyddsåtgärder mot kopiering samt system för förvaltning av rättigheter.

Direktivet, och dess genomförande som skall ske senast 18 månader efter det att det antagits, är en förutsättning för att gemenskapen och gemenskapens medlemsstater skall kunna ansluta sig till WCT-fördraget och WPPT-fördraget.

Inskränkningar i upphovsrätten

Av hänsyn till allmänna eller enskilda intressen är den ekonomiska rätten för upphovsmän och innehavare av närstående rättigheter i vissa avseenden inskränkt. Eftersom de upphovsrättsliga reglerna bygger på att rättighetshavarna skall ha en ensamrätt att bestämma över utnyttjandet av verken och prestationerna, skall bestämmelserna om inskränkningar i skyddet tolkas restriktivt. Inskränkningarna i den svenska upphovsrättslagen måste också självfallet ligga inom ramen för vad som är tillåtet enligt de internationella konventioner på området till vilka Sverige är bundet.

Ett av de grundläggande inslagen i den svenska upphovsrätten är att rätten inte skall gripa in i privatlivet. Var och en får därför bl.a. framställa exemplar av offentliggjorda verk för enskilt bruk och i vissa fall offentligt framföra utgivna verk fritt.

Ett framförande är offentligt när det sker på en plats dit allmänheten äger tillträde. Även musik som spelas inom föreningar och liknande inte helt slutna kretsar räknas som offentligt framförd, oavsett om tillställningarna anordnas regelbundet eller tillfälligt och om publiken betalar entré eller ej. Lika med offentligt framförande anses framförande som i förvärvsverksamhet anordnas inför en större slutna krets, framför allt på större arbetsplatser, såsom t.ex. industrimusik. Syftet med att begränsa upphovsmannens rätt till offentligt framförande är att från ensamrätten undanta framföranden som sker inom privatlivet.

Regler om vissa situationer då offentliga framföranden får ske utan tillstånd och utan att ersättning utgår för utnyttjandet av verken finns intagna i 21 § upphovsrättslagen. Där anges att utgivna verk får framföras fritt om framförandet inte är det huvudsakliga, om tillträdet är avgiftsfritt och om anordnandet sker utan förvärvssyfte. Denna inskränkning i det upphovsrättsliga skyddet gäller t.ex. vid framförande av marschmusik vid militära parader,

vid processioner eller vid olika andra evenemang såsom idrottsevenemang och officiella högtidligheter. Musiken kan i dessa sammanhang visserligen vara viktig men är emellertid inte det huvudsakliga vid händelsen i fråga. Utanför bestämmelsens tillämpningsområde faller däremot tillställningar där framförandet av verket utgör själva ändamålet med arrangemanget. Exempel på sådana tillställningar är avgiftsfria friluftsföreställningar och parkkonserter.

Andra inskränkningar i ensamrätten, då utgivna verk får framföras fritt enligt 21 §, gäller vid undervisning, såsom studiecirkelverksamhet som sker inom folkbildningsorganisationernas ram, samt vid gudstjänster. Inskränkningarna i 21 § gäller inte sceniska verk och filmverk och ger inte rätt att sända ut verken i radio eller TV.

Patent

Reglerna i patentlagen (1967:837) innebär att den som gjort en ny uppfinning kan få ensamrätt att utnyttja uppfinningen yrkesmässigt genom patent. Patent kan meddelas på ett förfarande, t.ex. ett nytt produktionssätt, eller på en produkt som sådan, exempelvis ett nytt läkemedel. Som allmänna förutsättningar för patenterbarhet gäller att uppfinningen, förutom att den skall vara ny, väsentligen skall skilja sig från vad som tidigare är känt (uppfinningshöjd) samt att den skall kunna utnyttjas industriellt och vara reproducerbar, vilket innebär att uppfinningen skall ha sådan karaktär att den avsedda effekten med säkerhet kan uppnås vid ett upprepat utövande av uppfinningen.

Den ensamrätt att utnyttja en uppfinning som patentskyddet ger innehavaren är avsedd att stimulera forskning och utvecklingsarbete. Uppfinnare kan räkna med att under skyddstiden utan konkurrens kunna marknadsföra uppfinningen eller på annat sätt exploatera den ekonomiskt. Häri ligger också ett allmänt intresse. Mot de intressen som sålunda bär upp patentskyddet står samhällets intresse av att det inte skapas ett alltför långtgående monopol när det gäller att dra nytta av en uppfinning. Ensamrätten har därför begränsats i tiden. Vidare finns möjlighet att under vissa förutsättningar genom tvångslicens ge tredje man rätt att, utan hinder av ett patent, mot ersättning till patenthavaren utnyttja den patentskyddade uppfinningen. Som exempel kan nämnas möjligheten till tvångslicens vid underlåtet utövande av en patenterad uppfinning.

Patent söks i Sverige hos Patent- och registreringsverket (PRV), vilket granskar varje ansökan som kommer in till myndigheten. Vid granskningsförfarandet skall utrönas huruvida det föreligger hinder mot bifall till ansökningen med hänsyn till patentlagens bestämmelser. En väsentlig del av granskningen avser frågan huruvida uppfinningen är ny och fyller kravet på uppfinningshöjd. Om förutsättningarna för patent är uppfyllda, dvs. om ansökningen är fullständig och PRV gör bedömningen att det inte finns några hinder mot patent, skall sökanden underrättas om att patent kan meddelas. Sedan sökanden betalat en särskild avgift, meddelandeavgift, skall patentmyndigheten

bifalla ansökningen och kungöra beslutet. När beslutet har kungjorts är patent meddelat. Därefter vidtar det s.k. invändningsförfarandet då envar har möjlighet att göra invändningar mot ett meddelat patent. Framförda invändningar kan under vissa närmare angivna förutsättningar leda till att ett meddelat patent upphävs. Förfarandet vid PRV är tämligen tidskrävande, och det tar i genomsnitt omkring tre år från det att en patentansökan ges in till dess att patent meddelas.

Oftast företräds sökanden i patentärenden av ombud, om det inte är fråga om ett större företag med egen patentavdelning. Ett patentombud bistår uppfinnaren bl.a. med att formulera ansökan och göra förberedande nyhetsundersökningar. När patent har meddelats kan patentombudet bistå med att hålla patentet vid liv genom att betala in årsavgifter och att hjälpa till med upprättandet av licensavtal m.m.

Ett patent som meddelas av nationell patentmyndighet blir gällande endast i den staten. Något världspatent existerar inte. En uppfinnare som önskar få patentskydd i flera länder måste alltså i princip söka patent i varje land. I konventionen om patentsamarbete (Patent Cooperation Treaty, PCT) finns emellertid bestämmelser om s.k. internationell ansökan som gör det lättare att ansöka om patent i flera länder samtidigt. Förfarandet med en sådan ansökan innefattar en centraliserad, internationell nyhetsgranskning och en möjlighet till en internationell förberedande patenterbarhetsprövning. För att patent skall meddelas måste dock en internationell ansökan alltid fullföljas vid den nationella patentmyndigheten, vilken självständigt gör den slutliga prövningen enligt nationell rätt. Sverige ratificerade PCT i samband med ikraftträdandet år 1978.

Genom den europeiska patentkonventionen (EPC) har vidare skapats en ordning som medger att en patentansökan samtidigt kan erhålla patentskydd i flera länder, s.k. europeiskt patent. Sådant patent meddelas av det europeiska patentverket (EPO), vilket har sitt säte i München. Patentkonventionen, som innehåller en fullständig reglering av ansökningsförfarandet och förutsättningarna för att få europeiskt patent samt handläggningsordningen vid det europeiska patentverket, trädde i kraft år 1977 och har tillträtts av Sverige och ett flertal andra europeiska stater. I den svenska patentlagen har de särskilda regler som föranletts av tillträdet tagits in. En viss anpassning av de svenska patentreglerna till konventionens bestämmelser har också skett.

Ett patent som meddelas av EPO är giltigt i de länder som designerats i ansökningen. Patentet är dock giltigt enligt respektive lands nationella patenträtt. Det är alltså inte fråga om *ett* europeiskt patent utan om ett knippe av nationella patent. Grunderna för att ett patent kan förklaras ogiltigt bestäms visserligen i konventionen, men EPC innefattar inte någon gemensam jurisdiktion för ogiltighets- och intrångsfrågor. Det finns alltså inte några garantier för att meddelade patent bedöms likformigt, och prövningen i domstol kan falla ut olika i olika stater.

Fördelarna med Europapatentet har ansetts vara flera. Endast en ansökan behöver ges in, ansökan görs på ett enda språk – engelska, tyska eller franska

– och kostnaden är lägre än för en ansökan som avser tre separata länder. Systemet har dock enligt mångas mening vissa nackdelar beroende på dess komplexitet och på att kostnaderna trots allt anses för höga. En annan nackdel som framhållits är avsaknaden av en domstol på Europainivå som avgör tvister om patent.

Kommissionen lade år 1997 fram en grönbok om patentsystemet i Europa med undertiteln Främjande av innovationer genom patent, KOM (97) 314. I grönboken tas frågor upp om hur det nuvarande Europapatentsystemet fungerar och redovisas ett arbete inom EPO för att sänka kostnaderna för Europapatentet. Kommissionen har därvid konstaterat att det finns ett uttalat behov av ett nytt, enhetligt patentsystem som täcker hela gemenskapen. Ett sådant gemenskapspatent måste enligt kommissionen vara billigt, både jämfört med ett amerikanskt patent och i förhållande till ett europeiskt patent som täcker ett mindre antal stater.

Ett förslag till förordning om gemenskapspatent har härefter antagits av kommissionen i juni 2000, KOM (2000) 412. Avsikten är att möjliggöra för den som gjort en uppfinning att genom en enda ansökan få ett patent som gäller i hela gemenskapen. Genom förordningen vill man därmed göra det billigare för företag och enskilda uppfinnare att erhålla patentskydd i gemenskapen. Förslaget innebär bl.a. att EPO kommer att pröva ansökningar om gemenskapspatent enligt de regler som gäller för övriga europeiska patent. Huvuddelen av patentskriften kommer endast att finnas på det av EPO:s handläggningsspråk (engelska, franska eller tyska) som sökanden har valt. Det beviljade gemenskapspatentet behöver inte översättas för att bli giltigt. Mål om intrång i och ogiltighet av gemenskapspatent skall endast få prövas av en ny specialdomstol för immaterialrätt på EG-nivå. En ändring av EG-fördraget hösten 2000 har möjliggjort inrättandet av en sådan domstol.

De stora tvistefrågorna i förslaget om gemenskapspatent är frågan om de nationella patentverkens roll och frågan om översättning av patentskrifter.

I syfte att möta det behov som finns av ett enklare skydd för vissa uppfinningar har kommissionen lagt fram ett förslag till direktiv om tillnärmning av de rättsliga ordningarna för bruksmodellskydd för uppfinningar, KOM (97) 691 och KOM (99) 309. Sverige, Luxemburg och Storbritannien saknar i dag en motsvarighet till denna skyddsform, medan övriga medlemsländer har regler på området, vilka dock skiljer sig åt.

I direktivförslaget anges att de särskilda kännetecknen för den föreslagna skyddsformen skall vara en snabb och enkel registrering, lägre skyddsvillkor, lägre kostnader och möjlighet till ett preliminärt skydd i avvaktan på att patent meddelas. Den genomsnittliga tiden för meddelande av bruksmodellskydd i de länder som redan har sådant skydd i någon form är sex månader, vilket kan jämföras med vad som gäller för patent, dvs. två till fyra år. Den snabba registreringen kan förstärka den konkurrensmässiga ställningen, främst för de små och medelstora företagen, och den möjliggör ett snabbt ekonomiskt utnyttjande av uppfinningen, såväl genom meddelande av licenser som genom en direkt användning av uppfinningen inom företaget. Villko-

ren för att erhålla ett bruksmodellskydd är mindre strikta och lättare att uppfylla än de som gäller för patent, vilket gör det möjligt att skydda även uppfinningar som innebär endast smärre tekniska framsteg. Eftersom bruksmodellskydd skall meddelas utan förprovning av nyhet och uppfinningshöjd, blir skyddet billigare att erhålla. Skyddstiden skall enligt förslaget omfatta sex år från ansökningsdagen, med möjlighet till förlängning i två perioder om vardera två år, dvs. maximalt tio år.

Biotekniska uppfinningar

En utgångspunkt för patentlagens regler om det patenterbara området är att någon skillnad inte skall göras mellan olika tekniker. Patenträtten kan därför sägas vara neutral med avseende på teknikområden, och den innebär att man kan skydda såväl alster (produktpatent) som framställningsmetodik (metodpatent). Patent kan sålunda meddelas också för biotekniska uppfinningar, och av de omkring 5 000 patentansökningar som kommer in till PRV varje år avser 200–300 ansökningar sådana uppfinningar.

En etisk gräns för vad som är patenterbart finns i 1 § fjärde stycket patentlagen. Bestämmelsen innehåller ett generellt förbud mot patent på uppfinningar vars utnyttjande skulle strida mot goda seder eller allmän ordning. I samma lagrum föreskrivs vidare ett förbud mot patent på djurraser och växtsorter. Förbud gäller också för patent på väsentligen biologiska förfaranden för framställning av växter eller djur. Patent får dock meddelas på mikrobiologiska förfaranden och på produkter som är ett resultat av sådana förfaranden. För växtsorter finns, som nämnts inledningsvis, en särskild rättslig skyddsform, växtförädlarrätt, vilken regleras i växtförädlarrättslagen.

I juli 1998 antogs Europaparlamentets och rådets direktiv om rättsligt skydd för biotekniska uppfinningar (98/44/EG). Motivet för direktivet är att garantera fri rörlighet på den inre marknaden av patenterade biotekniska produkter genom att harmonisera medlemsstaternas lagstiftning, så att de rättsliga förutsättningarna för patentskydd, liksom skyddets omfattning, klargörs och harmoniseras. I direktivet slås inledningsvis fast att bioteknik och genteknik spelar en allt viktigare roll för ett stort antal industrigrenar och att skyddet för biotekniska uppfinningar med säkerhet kommer att vara av grundläggande betydelse för gemenskapens industriella utveckling. På genteknikområdet är de investeringar som måste göras i forskning och utveckling särskilt kostsamma och riskfyllda, och möjligheten att göra dem lönsamma finns endast, enligt vad som framgår av direktivet, vid ett lämpligt rättsligt skydd. Utgångspunkten i direktivet är således att biotekniska uppfinningar skall kunna skyddas på samma sätt som andra uppfinningar.

I direktivet ställs olika principer upp för biotekniska uppfinningars patenterbarhet. Vidare anges vissa etiskt betingade undantag som innebär att patent på vissa slags uppfinningar inte kan komma i fråga. Enligt direktivet skulle medlemsstaterna senast den 30 juli 2000 ha genomfört de författningsändringar som direktivet ger anledning till.

Inom ramen för Världshandelsorganisationen (World Trade Organization, WTO) har slutits ett internationellt avtal om handelsrelaterade aspekter av immaterialrätter (TRIPS-avtalet). Avtalet, som utgör ett viktigt instrument på immaterialrättens område, trädde i kraft den 1 januari 1995 och innehåller särskilda bestämmelser för att säkerställa skyddet för immaterialrätterna. Till TRIPS-avtalet är numera 137 länder anslutna, och Sverige är bundet av avtalet genom sin anslutning till WTO.

TRIPS-avtalet innehåller regler om att patent skall kunna erhållas för produkter och processer på alla teknikområden under de vanliga förutsättningarna, nämligen nyhet, uppfinningshöjd och industriell användbarhet. Enligt en särskild bestämmelse undantas vissa biotekniska uppfinningar från kravet på patenterbarhet, det s.k. bioteknikundantaget (artikel 27.3.b). Undantaget gäller dels växter och djur med undantag av mikroorganismer, dels väsentligen biologiska processer för framställning av växter och djur, dock inte icke-biologiska och mikrobiologiska processer.

Skydd för datorprogram

Ett uttryckligt skydd för datorprogram infördes i upphovsrättslagen år 1989 och innebär att datorprogrammen åtnjuter i princip samma upphovsrättsliga skydd som andra litterära verk. En EU-anpassning av de svenska reglerna för skydd för datorprogram skedde år 1993, bl.a. såvitt avser upphovsrätten i anställningsförhållanden samt möjligheterna till kopiering för enskilt bruk (prop. 1992/93:48, bet. LU17).

Den snabba utvecklingen inom IT-området har medfört att det immaterialrättsliga skyddet för datorprogram blivit alltmer betydelsefullt. För närvarande skyddas datorprogram som sådana i Sverige och i övriga Europa av upphovsrättslagstiftningen, till skillnad från i Japan och i USA där datorprogrammen i sig är patenterbara. Även i Sverige kan dock patent ges på programvara, om funktionen av programmet har teknisk effekt och även uppfyller de andra patenterbarhetskriterierna. Med teknisk effekt menas att uppfinningen skall lösa ett problem på tekniskt sätt och fungera i praktiken. Exempelvis kan patent ges på en funktion som är ett resultat av programmets körning i datorn. Vidare kan exempelvis program som styr operativsystem patenteras i dag.

Som tidigare redovisats har kommissionen år 1997 lagt fram en grönbok om patentsystemet i Europa, Främjande av innovationer genom patent, KOM (97) 314. I meddelandet år 1999 med uppföljning av grönboken, KOM (99) 42, anges att frågan om patenterbarhet av datorprogram är ett av tre prioriterade områden. För att säkerställa att den inre marknaden fungerar väl har kommissionen för avsikt att lägga fram ett förslag till direktiv för att harmonisera medlemsstaternas lagstiftning vad gäller patenterbarhet på ifrågavarande område.

Under hösten 2000 inledde kommissionen ett konsultationsförfarande med medlemsstaterna när det gäller ifrågavarande spörsmål. En av anledningarna

härtill var att grönboken om patentsystemet i Europa vållat debatt såvitt avser skyddet för datorprogram, samtidigt som rättsläget i Europa på ifrågavarande område enligt kommissionen var oklart. Denna oklarhet kan ha negativa effekter för den inre marknadens effektivitet.

Följerätt (droit de suite)

Det franska begreppet droit de suite är den vedertagna beteckningen för en till upphovsrätten knuten ersättning till bildkonstnärer när deras verk vidareförsäljs. Genom ändringar i upphovsrättslagen infördes i Sverige den 1 januari 1996 bestämmelser om droit de suite (26 j §) (prop. 1994/95:151, bet. 1995/96:LU1).

Bestämmelserna innebär att en konstnär har rätt till en ersättning på 5 % av försäljningspriset – om detta överstiger 5 % av basbeloppet – när hans eller hennes konstverk vidareförsäljs yrkesmässigt. Rätten till sådan ersättning gäller alla konstverk utom alster av brukskonst som har framställts i flera identiskt lika exemplar. Ersättningsrätten, som finns under hela verkets skyddstid, är personlig och kan inte överlåtas. Rätten preskriberas om den ersättningsskyldige inte har krävts på ersättning inom tre år efter det år försäljningen ägde rum.

Enligt de svenska bestämmelserna om följerätt kan ersättningsrätten bara göras gällande av en organisation som företräder ett flertal svenska upphovsmän på området. Ersättningsrätten förvaltas sålunda kollektivt. I den proposition som ligger till grund för reglerna om följerätt finns dock inga närmare uppgifter om hur uppbörd och distribution av ersättningen skall hanteras. I lagstiftningsärendet pekade utskottet därför på några betydelsefulla förutsättningar för att avgiftssystemet skall fungera som en upphovsrättsligt grundad inkomstkälla för konstnärerna och deras arvingar. Ett effektivt och smidigt samarbete måste etableras med konsthandeln. Den totala avgiftsvolymen måste vara tillräckligt stor för att bära de administrativa kostnaderna för systemet. En grundläggande förutsättning är vidare, framhöll utskottet, att rutinerna för att inkassera och distribuera ersättningarna kan göras effektiva utan att de blir resurskrävande (bet. 1995/96:LU1).

Många – men inte alla – länder inom EU har någon form av bestämmelser om följerätt. Bland de länder som har regler om följerätt skiljer sig reglernas innehåll åt, bl.a. vad gäller ersättnings storlek. Avsaknaden av regler i vissa länder och skillnaderna i reglernas utformning mellan länderna har inom EU ansetts kunna inverka negativt på den gemensamma marknadens funktion.

Mot denna bakgrund antog rådet i juli 2001 direktivet om upphovsmannens rätt till ersättning vid vidareförsäljning av originalkonstverk.

Arenarätt (droit de stade)

I upphovsrättslagen finns, som tidigare redovisats, bestämmelser om skydd för vissa prestationer som, även om de inte kan betecknas som litterära eller konstnärliga verk, har ett visst samband med sådan verksamhet och påkallar skydd efter liknande principer som de som gäller för upphovsrätten. Sådana s.k. närstående rättigheter ger musiker, sångare, skådespelare och andra utövande konstnärer ett rättsligt skydd då de framför litterära eller konstnärliga verk.

Bestämmelserna, som återfinns i 45 § upphovsrättslagen, gäller endast utövande konstnärer som framför litterära eller konstnärliga verk, exempelvis reciterar en dikt, spelar ett musikstycke på ett instrument eller agerar i en spelfilm. Framförandet måste sålunda avse ett verk, men det är utan betydelse om detta åtnjuter skydd eller inte. Skyddet omfattar däremot inte imitatorer, akrobater, cirkus- eller varietéartister och inte heller idrottsutövare.

Inom vissa utländska rättsordningar finns ett skydd även för framföranden som inte avser litterära eller konstnärliga verk. Ett sådant skydd, en s.k. droit de stade (arenarätt), förbjuder oauktoriserad fixering och överföring av exempelvis sportprestationer (se H. Olsson, Upphovsrättslagstiftningen. En kommentar, 1996, s. 258, samt M. Kockvedgaard och M. Levin, Lärobok i immaterialrätt, 1997, s. 64). I Sverige har vid olika tillfällen diskuterats huruvida man borde utvidga skyddet på sätt som skett på vissa håll i utlandet. Vid upphovsrättslagens tillkomst ansågs emellertid ett sådant skydd inte lämpligt (se NJA II 1961 s. 300 och s. 304), och i samband med 1986 års lagstiftning om en förstärkning av skyddet för de närstående rättigheterna (prop. 1985/86:79, bet. LU32) hänvisades till att artister och andra utövare som saknar upphovsrättsligt skydd i allmänhet kontraktsvägen kan skaffa sig garantier mot att obehöriga upptagningar sker av deras prestationer.